

Konkurrencestaten slår dem ud!!!

Folkerigsdag lørdag den 2. august 2014, Valby Kulturhus

Indlæg af Ole Meldgaard, Chefkonsulent på Kofoeds Skole

Konkurrencestaten, selve navnet lyder som en trompetfanfare. Bliver det fremtidens velfærdsstat? Eller bliver det afløseren for velfærdsstaten?

Konkurrencestaten er ikke nogen helt ny opfindelse. De sidste 25 år har vi bevæget os fra en velfærdsstat hen imod en konkurrencestat. De første bøger om konkurrencestaten udkom i England i 1990erne.

Konkurrencestaten har været mærkbart især på social-, sundheds og uddannelsesområdet de sidste årtier. Det er sket gradvist i takt med at staterne i Europa har følt behovet for at begrænse de offentlige udgifter og udvide arbejdsstyrken og dermed reducere lønningerne eller lønstigningerne for at kunne konkurrere med de nye industristater og de millioner af mennesker, der i u-landene er kommet ind på arbejdsmarkedet. På det økonomiske og beskæftigelsesmæssige område har vi altid været i konkurrence. Den har blot ikke været mærkbar, fordi vi i de rige lande var så dominerende.

På socialområdet siger vi også at vi har bevæget os fra welfare to workfare, fra passiv til aktiv socialpolitik, fra tilbud til krav, fra rettigheder til pligter. De sociale ydelser er blevet lagt om, de har fået andre formål, og de er blevet gjort betingede af borgernes medvirken efter princippet om hjælp til selvhjælp, i nogen tilfælde hjælp dig selv.

I de gode gamle dage var sociale ydelser noget man fik som kompensation for dysfunktioner på arbejdsmarkedet og

markedet i det hele taget, f.eks. boligmarkedet. Kunne arbejdsmarkedet ikke betrygge en og blev man arbejdsløs, skulle det offentlige træde til. Blev man syg, skulle man have hjælp. Man så mennesket som offer for omstændigheder.

Det har ændret sig. Ydelserne gives med en anden hensigt end tidligere. Ydelserne i dag skal være med til at hjælpe modtageren i gang igen, få nye kompetencer og dygtiggøre sig, så vedkommende igen kan træde ind på arbejdsmarkedet. Ydelserne skal nok forsørge borgeren i en periode men sådan, at han hurtigst muligt kommer tilbage på arbejdsmarkedet og med egen medvirken. I dag er der meget mere fokus på ressourcer og muligheder.

Med nogen ret kan man sige at det har altid været sådan. De sociale ydelser har aldrig været et tag selv bord, de blev givet med forventning om at man selv gjorde sit for at gøre sig uafhængig af ydelserne igen. Konkurrencestaten eller elementer af konkurrencestaten er altså ikke ny. Den var også til stede i revalideringsloven og i det offentliges levering af sociale ydelser, f.eks. på institutionsområdet. Børne- og ældrepleje og pasning var også et instrument til at få flere mennesker, især kvinder, ud på arbejdsmarkedet. Velfærdsstaten har aldrig kun været et spørgsmål om fordeling og at modtage. Velfærdsstaten har også været en udviklingsmodel, især til udvikling af et to-forsørgerssamfund, hvor begge køn går på arbejdsmarkedet og tjener penge. Velfærdsstaten har været i stand til at få rigtig mange ud på arbejdsmarkedet, øge produktionen og rigdommen.

Men forventningerne til socialpolitikken som en investering er blevet meget mere udtalt de sidste årtier. Ser man generelt på politikken er der sket en ændring fra fokus på efterspørgsel til fokus på udbud. Det vil sige at hvor man tidligere støttede beskæftigelsen og jobskabelse med offentlige tilskud, så der blev skabt arbejdspladser f.eks. i byggesektoren, så fokuserer man i dag på de lediges kompetencer og muligheder for at bestride de jobs, der udbydes på arbejdsmarkedet. Har de ikke de nødvendige kompetencer må de udvikle dem. Derfor hører livslang læring også med til konkurrencestaten. Ingen kan læne

sig op ad den uddannelse han eller hun fik som ung og leve af den resten af livet. Der skal hele tiden udvikles nye kompetencer for at være egnet til arbejdsmarkedet.

Arbejdskraften skal være konkurrencedygtig på arbejdsmarkedet. I den klassiske velfærdsstat handlede det om at regulere markedskræfterne. I konkurrencestaten reguleres den enkeltes adfærd, så den bliver konkurrenceegnet, og arbejdsudbuddet stiger.

Det gør man bl.a. ved at stille krav til modtagerne af offentlige ydelser. De skal dokumentere, at de står til rådighed for arbejdsmarkedet. For at få kontanthjælp eller dagpenge skal de deltage i diverse foranstaltninger, som kan bringe dem tættere på arbejdsmarkedet. De skal møde op på jobcentrene, der bliver lagt handleplan, de bliver rådgivet og vejledt, de bliver afklaret, og de deltager i projekter eller direkte på virksomheder. Man kan ikke blot hæve understøttelse eller kontanthjælp, man skal arbejde for pengene eller uddanne sig for pengene, man modtager. Yder man ikke noget selv eller møder op til aftalerne eller udebliver man kan man miste sine ydelser. Ud over den træning og kompetenceudvikling, der kan ligge i de forskellige programmer handler det også om at det ikke skal være for behageligt at modtage offentlige ydelser.

Et andet udtalt fænomen er nemlig at de ledige skal motiveres til at søge arbejde. Motivation er en væsentlig del af konkurrencestatens mentalitet. En stor del af beskæftigelsespolitikken består i at motivere og tilskynde. Udgangspunktet er nok ikke en opfattelse af de ledige som dovne men som rationelle. Dovne Robert er en undtagelse, og så længe han er en enlig svale kan politikerne tage hans udtalelser rolige. Opfattelsen er at de ledige kalkulerer, hvad der kan betale sig. Er der motivation til at søge arbejde, kan det betale sig? Får de mere ved at arbejde end gå ledige. Konkurrencestaten er opbygget på en økonomisk rationalitet og logik, som handler om, hvad der kan betale sig – helt ind i intimsfæren. Hvor mange sociale ydelser kan man få og dette holdt op mod at tage et job på arbejdsmarkedet evt. i den lavtlønnede del. Derfor

sidder regeringen og politikerne og regner på forskellen mellem de sociale ydelser og lønnen på arbejdsmarkedet ligesom borgerne gør det. Den økonomiske rationalitet gør sig gældende i den nye lovgivning om gensidig forsørgerpligt for kontanthjælpsmodtagere. Gensidig forsørgelsespligt betyder, at hvis man bor sammen med sin kæreste, og han eller hun har en indtægt over et vist beløb, så har kæresten fra 1. januar 2014 overtaget pligten til at forsørge én. Det skal igen motivere den potentielle kontanthjælpsmodtager til at søge arbejde.

Derfor har politikerne været meget optaget af størrelsen og betingelserne for de sociale ydelser, kontakthjælp og dagpenge. Jo lavere ydelser og jo flere krav for at modtage dem, jo større motivation for at søge arbejde. Igen her ser vi at der lægges vægt på individet og dets gøren og laden for at skaffe sig arbejde, ikke på samfundets udbud af jobs.

Nogle på arbejdsmarkedet vil kunne reagere på sådanne såkaldte incitamentsstrukturer i beskæftigelsespolitikken. De har uddannelsen og ressourcerne til at kunne lade sig påvirke og tage et arbejde. Men andre har ikke et sådant valg. Om man så nedsatte ydelserne til en tiendedel ville det ikke bringe dem i arbejde. De har ikke forudsætningerne for at reagere på incitamenterne.

Det så vi med de såkaldte fattigdomsydelser, som var lavere ydelser og loft over kontanthjælpen. De skulle motivere kontanthjælpsmodtagerne til at søge jobs og få sig et arbejde. Stort set det eneste, der kom ud af det var en forarmning og et stigende antal fattige.

Den gruppe, jeg til daglig arbejder med på Kofoeds Skole er de mest udsatte borgere, som i mange tilfælde ikke kan svare på de såkaldte incitament.

Lidt om Kofoeds Skole.

Lidt om eleverne. To tredjedele har været ledige i 10 år eller mere eller de har aldrig været på arbejdsmarkedet. 91 pct. har været ledige i mindst 3 år. De er gennemgående dårligt

uddannede, har en ringe skolegang, knap halvdelen har kun folkeskolens afgangsklasse, de har problemer ud over ledighed, det kan være psykiske lidelser eller misbrugsproblemer, nogle er hjemløse, de har få netværk, en stor del er indvandrere eller de har en indvandrerbaggrund og dårlige danskundskaber og et dårligt kendskab til det danske arbejdsmarked. 80 pct. lever af kontanthjælp eller førtidspension, og trefjerdedele lever alene.

Også de er målgruppe for beskæftigelsespolitikken, og der er en forventning om at de kan komme på arbejdsmarkedet eller i hvert fald tættere på arbejdsmarkedet. Det forventes at de kan søge arbejde, at de kan begå sig på en arbejdsplads, evt. med støtte, at de kan tage en uddannelse og at de kan blive selvforsørgede. Det forventes at de kan strukturere deres liv og få en normaliseret livsførelse.

Det er der bestemt også nogen, der kan. Kofoeds Skole kan udskrive omkring 10 pct. til beskæftigelse eller beskæftigelsesforanstaltninger som praktik eller fleksjob eller til uddannelse. Det betyder ikke, de får en varig tilknytning til arbejdsmarkedet, men der kan vise sig jobmuligheder, også for dem, især i gode tider med fuld beskæftigelse.

Når arbejdsmarkedet virkelig har brug for arbejdskraft kan det gøre rigtig meget for at beskæftige også socialt udsatte grupper. Danish Crown eksemplet i Grindsted.

Men ellers er beskæftigelsespolitikken for de mest udsatte grupper slået fejl. Effekten er lille om overhovedet nogen, hvis vi måler på beskæftigelse.

Det betyder ikke at de socialt udsatte grupper ikke kan arbejde. Det kan adskillige af dem. De kan blot ikke konkurrere om jobbene på arbejdsmarkedet. De bliver sorteret fra i porten til virksomheden. De tror ikke på sig selv, og de har nogle handicaps, som gør at andre sorterer dem fra.

Det ved de godt, de socialt udsatte. En del af dem lider under måden beskæftigelsespolitikken udøves på. Især føler de at de bliver umyndiggjort. Rigtig mange har det svært ikke blot med

at finde et arbejde, men de har også svært ved at forstå beskæftigelsespolitikken. De er på en anden kanal end systemet er, som skal hjælpe dem. De vil gerne deltage, de vil gerne arbejde men de er nødt til at deltage på deres egne vilkår. Som en sagde, jeg vil gerne deltage så meget jeg kan, jeg vil gerne yde det, jeg kan, og når jeg så ikke kan mere vil jeg ikke mistænkes for at være doven. Når jeg har en dårlig dag og ikke kan deltage vil jeg ikke mistænkes for at pjække.

Det er måske det vanskeligste for den gruppe, jeg arbejder med. De oplever ofte omverdenens reaktion som negativ, mistænksom og stigmatiserende. De føler ikke de bliver honoreret for det, de yder, men de bliver kritiseret for det, de ikke gør. De føler, de er med i noget, de ikke har magt over. De føler at andre har magt over dem.

Socialpolitik er i vid udstrækning blevet beskæftigelsespolitik. Alting fokuserer på arbejdsmarkedet og udvidelsen og opkvalificering af arbejdsstyrken. Derfor er kodeordene motivation og kvalificering.

Konkurrencestaten handler om måden og betingelserne, de sociale ydelser leveres på. De skal tilskynde og motivere, men ofte mister de udsatte grupper tilskyndelsen og motivationen i endnu højere grad.

Det skal systemet kunne leve op til, at motivere og tilskynde. Derfor taler man om galvanisering af socialarbejderne. Det betyder at de skal hærde sig til at møde klienterne og fortælle dem råt for usødet om deres rettigheder og pligter, så også klienterne bliver galvaniserede til at påtage sig deres pligter.

Konkurrencestaten betyder vindere og tabere. Det ligger i begrebet at nogle slår andre, nogle kommer først, andre bliver nummer to og andre kommer slet ikke i mål.

Hvad er det for en filosofi, der ligger bag konkurrencestaten. Det er at konkurrence er godt, det kalder det bedste frem i mennesker, de vil gøre alt for at vinde. Begrebet er hentet fra sportsverdenen, og man kan se for sig, hvordan borgerne

forbereder sig og træner og dygtiggøre sig til at konkurrere og vinde i konkurrencestaten. Det er for mig en absurd forestilling for den gruppe, jeg kender.

For dem handler det om at samarbejde og tage udgangspunkt i den motivation og de kompetencer, de har. Som Kofoed, skolens grundlægger sagde: at give dem en hjælpende hånd. Når en elev kommer til Kofoeds Skole spørger vi altid, hvad har du lyst til, hvad vil du gerne i gang med? Vi forsøger at udnytte den motivation, folk kommer til skolen med. Vi bygger på de ressourcer, folk har, ikke det de mangler.

Men nu skal det jo ikke være for nemt. Det ville være nemt at sige at konkurrencestaten er noget lort for de socialt udsatte. Men Danmark er jo allerede i konkurrence med andre lande hver eneste dag om arbejdspladser og indtægter og markedsandele. Konkurrencen er blevet mere fri og ureguleret landene imellem. Danske virksomheder konkurrerer med kinesere og indere og andre, som er på vej op. De konkurrerer på viden og kompetencer. Jeg tror det var Connie Hedegaard, som engang var i Kina og på vej til et møde kom de forbi en meget, meget lang kø med unge mennesker. Hun spurgte, hvad de stod der for. De står og venter på at biblioteket skal åbne, så de kan komme ind og studere, lød svaret.

Ude i verden er der nogen, som har en rasende energi. De konkurrerer, og de vil frem, og de er mange. Markedet er ikke social. Markedet producerer vindere og tabere.

Der foregår også en kamp i Danmark om konkurrencestaten. Den er politisk, og den handler dybest set om, hvor meget middelklassen vil betale i skat. Velfærdsstaten har været middelklassens stat. Gennem velfærdsstaten og omfordeling af indkomster og rigdomme fik en meget større gruppe del i samfundsgoderne. Det er dem, som i dag bestemmer, om de offentlige budgetter skal vokse og med hvor meget, eller om endnu mere skal lægges ud til borgernes eget ansvar.

Hvordan er det gået i velfærdsstaten? Den sociale ulighed tager til i omfang og dybde. Ghettoiseringer og sociale forskelle

udvikler sig i bydelene, der sker afvandring fra store dele af landkommunerne og udkantsområder til de store byer, der er stigende indkomstforskelle, uddannelsesuligheder og stigende ulighed i sundhed samt uligheder i politisk indflydelse og påvirkning. Ulighed har afledede sociale og sundhedsmæssige virkninger og forårsager lavere social mobilitet og opløsning af sammenhængskraft.

Fattigdom og social eksklusion er fortsat et alvorligt onde, som tapper økonomien for ressourcer og er et problem for de mennesker, som rammes. En femtedel af befolkningen kan ikke opsuges af arbejdsmarkedet. Det øger presset på socialpolitikken og finanspolitikken og uddyber kløfterne i det danske samfund. Der er stigende antipati mod arbejdsløse og socialt udsatte grupper. Ansvar for sociale problemer individualiseres. Den sociale sammenhængskraft svækkes og dermed forringes mulighederne for at løse fremtidens udfordringer. Især indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande er markant overrepræsenteret i fattigdoms- og arbejdsløshedsstatistikken.

I de sidste 25 år er forskellen i gennemsnitslevealderen for de forskellige grupper steget. Forskellen er steget fra 6 til 10 år for mænd, som tilhører hhv. den dårligst og den bedst stillede fjerdedel af alle mænd.

De socialt udsatte grupper dør i gennemsnit 22 år før alle andre og deres dødelighed er 7,4 gange så høj som resten af befolkningen.

Målt med OECD's fattigdomsdefinition er antallet af fattige i Danmark steget til 242.000 personer, når man udelader familier, hvor mindst én af forsørgerne er studerende. Gellerupparken i Århus, Vollsmose i Odense samt Mjølnerparken i København er de tre boligområder med den højeste andel af fattige, hvor hver fjerde beboer i disse områder nu er fattig.

Den økonomiske ulighed i Danmark vokser, og det i en sådan grad at OECD mener regeringen bør give den voksende ulighed mere opmærksomhed. Forskellen er vokset siden 1985. Dengang havde den rigeste gruppe 2,4 gange så høj en

disponibel indkomst som en arbejders. I dag er den vokset til 3,9.

En ny analyse fra Cevea viser at Danmark er i top 5 over ulige indkomstudviklinger i EU. I perioden 2008 – 2012 har den fattigste femtedel af befolkningen haft en årlig indkomstnedgang på 1.077 kr. årligt, mens den rigeste femtedel har haft en indkomstfremgang på 13.754 kr. om året. Kun Spanien, Slovakiet, Ungarn og Slovenien har haft en mere ulige indkomstudvikling.

Næsten halvdelen af de socialt udsatte har ikke et funktionelt, naturligt tandsæt. De har mindre end 20 tænder i munden mod sædvanligvis 32.

Velfærdsstaten har ikke formået at få alle med, at dele sol og vind lige, at give alle en chance. Også i velfærdssamfundet er der vindere og tabere.

Uddannelse spiller en voldsom stor rolle for ens placering på arbejdsmarkedet, indkomst, bolig og sundhed. Jo højere uddannelse, jo bedre og sundere et liv og jo længere et liv. Af de 20 årige er der en tredjedel, som ikke har gennemført en ungdomsuddannelse. Selv om flere tager en ungdomsuddannelse må man regne med at nogle ikke vil få en ungdomsuddannelse. Næsten halvdelen af de unge, som begynder på en erhvervsuddannelse, falder fra og gennemfører ikke uddannelsen. 7-8 pct. af dem, som tager en gymnasial uddannelse kommer aldrig videre.

Uddannelse er forudsætningen for et godt liv, men uddannelse er også en selektionsmekanisme. Nogle bliver sorteret fra og ender i lavtlønsjob eller på offentlige ydelser.

Der er bred politisk enighed om en indsats med fokus på uddannelse og varig beskæftigelse er med til at sikre større social mobilitet i samfundet og bidrager til, at færrest mulig bliver fastholdt på passiv forsørgelse og ender i økonomisk fattigdom. Der er gennemført mange reformer de senere år. Reformerne skal sikre, at vi får alle med, at der er plads til alle,

at der er brug for alle og hvordan det nu udtrykkes, at alle skal komme ind på arbejdsmarkedet og yder et bidrag, så der bliver færre tabere. Det er en sympatisk målsætning. Men er den realistisk, og under hvilke betingelser kan målsætningerne realiseres?

Uddannelsessystemet er stærkt konkurrencebetonet.

For den mest udsatte gruppe er det i hvert fald ikke mere konkurrence, der skal til. De skal, som Kofoeds Skoles grundlægger sagde det, have en hjælpende hånd. For dem bør vi udvikle et samarbejdssamfund.